

13. Приходько В. П. Деловая этика — важный аспект экономической культуры управленцев // Проблемы экономики и совершенствования подготовки экономических кадров в условиях перехода к рынку: Тез. докл. междунар. науч.-практ. конф. 3–4 июня 1995 г. — Запорожье, 1995. — Ч. 2.
14. Задоя А. А., Петрупа Ю. Е. Основы экономической теории: Учеб. пособие. — М.: Рыбари, 2000.
15. Основи економічної теорії / За ред. В. А. Предборського. — К.: Кондор, 2002.
16. Справочник предпринимателя. — Калининград: Яптар. сказ, 1996.
17. Уткин Э. А. Этика бизнеса: Учеб. для вузов. — М.: Зерцало, 1998.
18. Задихайло Д. В., Кібецько О. Р., Пазарова Г. В. Корпоративне управління: Павч. посіб. — Х.: Вспада, 2003.
19. Современный бизнес: Учебник: В 2 т.: Пер. с англ. — М.: БЕК, 1995. — Т. 1.
20. Шкатулла В. И. Настольная книга менеджера по кадрам. — 2-е изд. — М.: НОРМА, 2002.
21. Основы предпринимательского дела: Учебник / Под ред. Ю. М. Осипова, Е. Е. Смирновой. — 2-е изд. — М.: БЕК, 1996.
22. Джордж Де Р. Т. Деловая этика: В 2 т. — СПб.; М.: Ип-т «экономическая школа»; Издат. группа «Прогресса», 2001.

УДК 346.544.4(477)

В. В. Добровольська

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Стандартизація та сертифікація є специфічними засобами регулювання господарської діяльності і водночас складовими національної системи технічного регулювання. Необхідність реформування стандартизації і сертифікації є однією з визначальних умов для вступу України до Світової організації торгівлі, зокрема в частині гармонізації правових та організаційних засад стандартизації та підтвердження відповідності вимогам Угоди з технічних бар'єрів у торгівлі.

Відповідно до ч. 2 ст. 92 Конституції України порядок встановлення державних стандартів визначається виключно законами України [1]. Правові засади стандартизації в Україні визначені у законах України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 р. (далі — Закон «Про стандартизацію») та «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 1 грудня 2005 р. (далі — Закон «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»).

До засобів державного регулювання господарської діяльності у ч. 2 ст. 12 ГК України (далі — ГК України) віднесено сертифікацію та стандартизацію [2].

Основні положення щодо технічного регулювання у сфері господарювання передбачено у ст. 15 ГК України.

Згідно з ч. 1 ст. 15 ГК України у сфері господарювання застосовуються:

- 1) технічні регламенти;
- 2) стандарти;
- 3) кодекси ustalеної практики;

- 4) класифікатори;
- 5) технічні умови.

Застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для:

- суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах;
- учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи поставання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти;
- виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні (ч. 2 ст. 15 ГК).

У літературі сертифікація та стандартизація зазначаються як ефективний засіб впливу державних органів та органів місцевого саморегулювання на підприємництво [6].

Сутність стандартизації полягає у встановленні правил, загальних принципів та характеристик для загального і багаторазового застосування з метою захисту життя, здоров'я й майна людини, охорони довкілля та усунення загрози для національної безпеки. Крім того, метою стандартизації є створення умов для раціонального використання всіх видів національних ресурсів та відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, сприяння науково-технічному прогресу та міжнародному співробітництву, а також створення умов для усунення невідповідних технічних перешкод у міжнародній торгівлі [7].

Стандартизацію слід розглядати як ефективний засіб забезпечення якості, сумісності, взаємозамінності, уніфікації, типізації, норм безпеки й екологічних вимог, єдності характеристик і властивостей продукції, робіт, процесів і послуг [8].

Стандартизація є одним з найважливіших елементів сучасного механізму управління якістю продукції (робіт, послуг). За визначенням Міжнародної організації з стандартизації (ISO), стандартизація — встановлення і застосування правил для упорядкування діяльності у певних галузях на користь і за участі всіх заінтересованих сторін, зокрема для досягнення загальної оптимальної економії при дотриманні функціональних умов і вимог техніки безпеки [9].

Вплив стандартизації на поліпшення якості продукції здійснюється через комплексне розроблення стандартів на сировину, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, обладнання, оснащення і готову продукцію, а також через встановлення в стандартах технологічних вимог і показників якості, єдиних методів іспиту і засобів контролю.

Законодавство про якість товарів, робіт та послуг є значним за обсягом і являє собою комплексний інститут. Його норми належать до різних галузей права — господарського, цивільного, трудового і т.д. Разом з тим їх об'єднує загальна цільова спрямованість — забезпечення оптимального рівня якості товарів, робіт та послуг.

Без стандартизації, а точніше, без формалізованого результату стандартизації — стандарту або іншого нормативно-технічного документа — управління

якістю неможливе. Юридичну значимість поняття «якість товару (роботи, послуги)» набуває тільки в тому разі, якщо під ним розуміти сукупність властивостей, закріплених стандартами, технічними умовами, зразками (еталонами), іншими нормативно-правовими актами, а також договором [10]. Тому наявність стандарту є необхідною умовою для атестації і сертифікації товару (роботи, послуги), його метрологічного забезпечення, контролю і нагляду за якістю.

Законодавство про стандартизацію створює правову базу для визначення критерію якості товару (роботи, послуги) й у цьому змісті з ним пов'язується правове забезпечення управління якістю. Тільки після реалізації норм законодавства про стандартизацію — появи стандарту — можуть «працювати» інші підсистеми законодавства про якість. При цьому стандарт, як правовий критерій якості товару, неодмінно виступає елементом нормативної бази будь-якої діяльності у сфері управління якістю. Законодавство про сертифікацію товару, контроль і нагляд за його якістю та інші системи законодавства про якість можуть здійснювати свої функції тільки у взаємодії зі стандартом. У цьому виявляється їхня залежність від законодавства про стандартизацію.

У ст. 1 Закону «Про стандартизацію» стандартизація визначена як діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань для досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву [3].

Відповідно до ст. 5 Закону «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» національні стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності розробляються у такий спосіб, щоб не створювати або не призводити до створення зайвих перешкод у торгівлі [4].

Для запобігання наданню послуг та реалізації продукції, небезпечних для життя, здоров'я та майна громадян і довкілля, сприяння споживачеві в виборі продукції, створення умов для участі суб'єктів господарювання в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі здійснюється підтвердження відповідності якості продукції та послуг вимогам стандартів, в тому числі за допомогою сертифікації.

Сертифікація є одним із важливих механізмів управління якістю, який дає можливість оцінити продукцію, надати споживачу підтвердження її безпеки, забезпечити контроль за відповідністю продукції вимогам екологічної чистоти, а також підвищити її конкурентоспроможність.

Сертифікація — це діяльність, яка проводиться для підтвердження за допомогою сертифіката відповідності або знака відповідності, що виріб чи послуга відповідає певним стандартам або технічним умовам. Інакше кажучи, сертифікація — це гарантія, що виріб або товар відповідають певним вимогам і мають необхідний рівень якості. Сертифікація — це один із ефективних методів, який широко застосовується у світовій практиці і дозволяє на основі дослідження продукції в спеціалізованих лабораторіях (центрах) забезпечити захист прав споживачів, давши йому достовірну та об'єктивну інформацію про властивості

продукції, її характеристику й відповідність стандартам. Сертифікація стимулює виготовлювача задовольняти вимоги споживача і ринку до якості продукції, а також підвищувати організаційно-технічний рівень виробництва, що, в свою чергу, сприяє створенню умов для випуску конкурентоспроможної продукції і розширенню ринку збуту її за кордоном. Види та порядок сертифікації встановлюються законом.

Закон України «Про підтвердження відповідності» від 17 травня 2001 р. визначає правові та організаційні засади підтвердження відповідності. У ст. 1 названого Закону зазначено, що сертифікація — процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

У принципі майже аналогічне визначення наводиться і в Настановах ISO/IEC 2 (1991 р.), де вказується, що сертифікація належить до однієї з процедур підтвердження відповідності продукції заданим вимогам і визначається як «процедура, за допомогою якої третя сторона письмово завіряє (сертифікатом відповідності), що продукція, процес чи послуга відповідає заданим вимогам» [11].

Відповідно до ст. 30 Закону «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» результати оцінки відповідності (сертифікати відповідності, знаки відповідності, протоколи випробувань продукції тощо), яка була проведена за межами України, визнаються на підставі міжнародних договорів України про взаємне визнання результатів робіт з оцінки відповідності та на основі договорів про взаємне визнання (прийняття) результатів робіт з оцінки відповідності, укладених між українським та іноземним органами з оцінки відповідності [4]. Так, наприклад, застосовується Угода країн СНД про проведення погодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації (Москва, 13 березня 1992 р.).

Деякі вчені здійснюють порівняльну характеристику двох засобів державного регулювання: ліцензування та сертифікації [6].

На відміну від ліцензування, що є обов'язковою умовою для початку господарської діяльності, сертифікація здійснюється уже щодо виконуваної діяльності. Якщо ліцензія є дозволом для суб'єктів господарювання розпочати окремі види діяльності, то сертифікація здійснюється щодо результатів такої діяльності.

На відміну від ліцензування, що має обов'язковий характер, сертифікація поділяється на обов'язкову і добровільну.

Саме ліцензування є процедурою запобігання неналежній діяльності господарюючого суб'єкта. Однак після отримання ліцензії на здійснення того чи іншого виду ліцензованої діяльності щодо господарюючого суб'єкта може здійснюватися сертифікація виробленої ним продукції, наданих послуг, використаних процесів. Тобто до одного і того ж суб'єкта господарювання можуть застосовуватись майже одночасно декілька заходів державного регулювання.

Таким чином, якщо предметом ліцензування є сама діяльність, то предметом сертифікації — конкретні результати такої діяльності, якість виготовле-

них товарів і наданих послуг. Наявність ліцензії — обов'язкова умова заняття певним видом господарської діяльності взагалі, а наявність сертифіката — умова виробництва і реалізації конкретної продукції у процесі такої діяльності. Якщо ліцензування спрямоване на запобігання появі на ринку держави сумнівних суб'єктів господарювання, то сертифікація — сумнівних товарів (послуг).

Проведене дослідження дозволяє зробити такий висновок.

Зараз в основному сформована і продовжує активно формуватися система засобів державного регулювання підприємницької діяльності, у якій кожний із засобів виконує свою роль. Важливе місце серед цих засобів займають сертифікація та стандартизація, що у даний час досить розрізнені і потребують систематизації й уніфікації.

Література

1. Кооптитуція України: Закон України від 28 червня 1996 р. в ред. Закону від 1 січня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. в ред. Закону від 29 грудня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
3. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. в ред. Закону від 11 січня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 31. — Ст. 145.
4. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 52. — С. 23.
5. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 р. в ред. Закону від 11 січня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 32. — Ст. 169.
6. Дідківська Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. — 5-те вид., стер. — К.: Знання, 2006. — 213 с.
7. Жилицкий С. Э. Правовая основа предпринимательской деятельности (предпринимательское право): Курс лекций. — М.: ИОРМА-ИИФРА-М, 1998. — 672 с.
8. Кошман К. Сертифікація — спосіб забезпечення якості продукції // Підприємство, господарство і право. — 2001. — № 10. — С. 33–34.
9. Михасюк І. Р., Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник. — Л.: Магіполіа плюс; Видавель СПД ФО «В. М. Піча», 2006. — 220 с.
10. Сергеев А. Г., Латищев М. В. Сертифікация: Учеб. пособие. — М.: Высшая шк., 1999. — 217 с.
11. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. — К.: Знання, 2006. — 262 с.

УДК 347.796.2

А. В. Кирилюк

ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

У цивілістичній науці поняття посередництва, його співвідношення з поняттям представництва з давніх-давен є дискусійним. Не звертаючи уваги на вказане в п. 2 ст. 237 ГК України законодавче розмежування понять представництва і посередництва, в юридичній літературі, як і раніше, здійснюються спроби підвести одне вказане поняття під інше або встановити їх часткову тотожність. Разом з тим подібна позиція уявляється неприйнятною, врахову-

© А. В. Кирилюк, 2008